

Oversigter.

Sigillografisk Litteratur.

Kritiske Bemærkninger og principielle Spørgsmaal.

Af

Poul Bredo Grandjean.

Der er visse Hjælpevidenskaber, hvis faatallige Udøvere, saa at sige, maa indtage en defensiv Stilling. Ikke af den Grund, at deres Fag — in casu Sigillografien — er overset, endsige ringeagtet, men simpelthen fordi Faget som Regel ses udefra, saaledes at de specielle Fagmænd undertiden maa optræde som Forsvarere af deres Standpunkter, der, uden egentlig at bestrides, kan møde manglende Forstaaelse. Teknisk set, baade rent sagligt og for den boglige Fremstillings Vedkommende ogsaa i det Ydre, har Sigillografien været i stadig og stor Fremgang. Det er overflødigt at bemærke, at Seglenes Betydning som vægtigt og selvstændigt Bidrag til Middelalderens Kultur- og Kunsthistorie forlængst anerkendtes. G. Demay's Værk *Le costume au moyen-âge d'après les sceaux* (Paris 1880) fremdrager særdeles overbevisende Eksempler paa Seglets Værdi, her, ganske vist, paa et særligt Omraade, men til Gengæld af megen Vigtighed. Dr. Francis Beckett's fængslende Omtale af Seglene i Bogen om Gotiken i Danmark (Kbhvn. 1927) bør yderligere nævnes i denne Forbindelse.

Rundt omkring i Europa har den sidste Menneskealders historiske Forskere været Vidne til Offentliggørelsen af omfattende Sigilværker og af Særstudier over enkelte Segl, Arbejder, der dog kun er kendte og benyttede af forholdsvis faa. Idet

det principielt maa siges, at Sigillografen er Historiens og Arkæologiens Tjener, er det vistnok hensigtsmæssigt at fastslaa Begrænsningen af dennes Arbejdsomraade og nærmere Forpligtelser. Meget hyppigt savner baade Historikeren og Arkæologen de nødvendige Forudsætninger for at fælde en begrundet og fra Sigillografens Standpunkt fagligt betonet Dom over Arbejder af denne særegne Natur. Jeg skal ikke nægte, at Anmelderbemærkninger har lagt mig Pennen i Haanden og formentlig neppe uden Grund.

Den sigillografiske Litteratur har ret gamle Aner, men stod længe i Stampe. Der er i Realiteten ringe Forskel paa Olivier de Wree's Udgave af *Flanderns Grevesegl* (Brügge 1641) og den Samling Segl, som næsten to Aarhundreder senere blev offentliggjort af La Société des Antiquaires de Normandie (Caen 1834). Det 18. Aarhundredes Danske Magazin bragte nogle korte Meddelelser om og Afbildninger af enkelte Segl, ligesom Segltavlerne i Thorkelin's *Diplomatarium Arnsmagnæanum* (1786) — for at nævne et bemærkelsesværdigt Eksempel — Stene ved Vejens Bred, men saa sandelig ingen Milepæle. Klevenfeldts og Langebeks Samlinger af Segltegninger, nu i Rigsarkivet, blev Aarhundredets vægtigste Bidrag her hjemme, ogsaa i Fremtiden et godt Studiemateriale. Visse af de aftegnede Segl er nu helt forsvundne, andre saa skadede i Tidens Løb, at disse Tegninger, udførte af Søren Abildgaard, O. Berg m. fl., ofte maa erstatte eller i hvert Fald supplere den primære Kilde.

I Frankrig blev det Douët d'Arcq og Demay, som — den første under Napoleon III, den sidste helt ned i 80'erne — skabte en Række, ogsaa hvad Omfang angaar, monumentale Sigilværker, fortsatte af andre kyndige Fagmænd. Man havde nu fast Grund under Fødderne med Hensyn til Udgivermetoder. Disse blev dog stadig uddybede og naar et meget højt Standpunkt i Auguste Coulon's Værk *Inventaire des Sceaux de la Bourgogne* (Paris 1912). Med sin til det yderste konsekvent gennemførte Tekst staar dette Arbejde fuldtud paa Højde med de bedste Udgaver paa et hvilket som helst andet historisk Om-

raade. René Gandilhon's *Inventaire des Sceaux du Berry* (Bourges 1933) betød en Hævdelse af dette Stade. England bidrog bl. a. med W. de G. Birch's *Catalogue of Seals in the Department of Manuscripts in the British Museum*, I—VI (London 1887—1900). J. Th. de Raadt's *Sceaux armoiriés des Pays Bas et des pays avoisinants*, I—IV (Bruxelles 1898—1903) er, som Titlen viser, ensidig heraldisk præget. I Tyskland konstateres den samme fremadskridende Teknik som andensteds. Overordentlig meget blev offentliggjort paa dette Omraade af tyske Forskere. Her skal og af særlige Grunde blot nævnes C. J. Milde's *Siegel des Mittelalters aus den Archiven der Stadt Lübeck* (Lübeck 1856—79), et for sin Tid aldeles mønstergyldigt Arbejde, endvidere de af Gesellschaft für Schleswig-Holsteinische Geschichte ved Dr. Karl Boie udgivne Seglværker, omhandlende *Landschaft Ditmarschen* (Kiel 1926) og *Nordfriesland* (Neumünster 1931), samt endelig *Märkische Siegel* (Berlin 1933), ved Staatsarchivrat, Dr. Hermann Bier, med en meget udførlig, men ikke helt let overskuelig Redegørelse for de Segl, der førtes af de brandenburgske Markgrever og Kurfyrster.

Det af Bror Emil Hildebrand publicerede Værk *Svenska Sigiller från Medeltiden* (Stockholm 1862—67) fremtræder saa usædvanlig smukt i typografisk Henseende, ligesom dets Tavler — med Afbildninger i virtuosmæssig Streg — er saa skønt udførte, at det næsten glemmes, at Arbejdet i Virkeligheden er forældet. Riksheraldikeren, Friherre H. Fleetwood's *Svenska medeltida Kungasigill* (1. Del, Stockholm 1936) skal omtales nedenfor. Paa den anden Side Kølen paabegyndte Rigsarkivar Huitfeldt-Kaas det ufuldendte Arbejde *Norske Sigiller fra Middelalderen* (to Dobbelhefter, Kristiania 1899—1902), hvori kun omtales verdslige Privatpersoners Segl. Paa Grundlag af de af samme Forfatter samlede Segltegninger fulgte en Udgave af de *norske kongelige og fyrstelige Segl* (Kristiania 1924), ved Arkivar Chr. Brinchmann, der her er en særdeles kyndig og nøjagtig Udgiver. Det vilde være ubilligt at forbigaa Reinhold Hausen's *Finlands Medeltidssigill* (Helsingfors 1900).

For Enkeltheder i de af Dr. Henry Petersen og Thiset

udgivne Værker om *adelige, gejstlige og kongelige Sigiller*, vel nok kendte af de fleste af Tidsskriftets Læsere, skal der for forskellige Punkters Vedkommende gøres nærmere Rede i det følgende. De af Professor C. Nyrop forfattede Meddelelser om *danske Haandværkerlavs Segl og middelalderlige Gildesegl* (Tidsskrift for Kunstindustri 1897 og 1899) er kritiske og fortrinlige Studier; om Udgaver i egentlig Forstand er der imidlertid ikke Tale. Saadanne er for disse Seglgrupper Vedkommende stadig paa-krævede. Der er endelig Grund til at bemærke, at mit Arbejde *Danske Købstæders Segl indtil 1660* (Kbhvn. 1937) er fortsat paa Carlsbergfondets Bekostning med en i alle Enkeltheder ganske tilsvarende Samling af vore *Herreders Segl* — supplerede med enkelte Landssegl — før samme Aar. Til Teksten hører 30 Tavler, hvorpaa er opsat fotografiske Gengivelser af henved 400 Segl. Arbejdet er fuldt færdigt til Reproduktion og Offentliggørelse.

Side om Side med de egentlige Udgaver blev ogsaa Sigillo-grafien i Almindelighed gjort til Genstand for Behandling, idet dog flere Seglværkers Indledninger er holdt saa bredt, at de i højere eller ringere Grad kan gælde for almene Fremstillinger. I denne Forbindelse skal navnlig nævnes Indledningen til Demay's *Inventaire des Sceaux de la Normandie* (Paris 1881) med en Seglenes Palæografi, der — helt fri for forældet Præg — ganske afgjort den Dag i Dag er uundværlig for enhver, der beskæftiger sig med Emnet. En alfabetisk Liste over abbrevi-erede Ord i Legenderne er her ikke mindst af praktisk Betydning. Ogsaa Coulon og Gandilhon indleder deres ovennævnte Ar-bejder med omfattende Betragtninger. I Indledningerne til de danske Sigilværker har Udgiverne hovedsagelig beskæftiget sig med den specielle Seglgruppe. — Man vil maaske savne et eller andet betydeligt Seglværk i det foregaaende. De citerede Ar-bejder er dog netop valgte med velberaad Hu. I »Bibliographe moderne« har Dr. Mariette Tournour-Nicodème, Bruxel-les, meddelt en alle Lande omfattende *Bibliographie générale de la Sigillographie* (Besançon 1933), der kun kan betragtes som en Hovedoversigt, men ikke des mindre opregner mange hundrede Skrifter.

Gustav A. Seyler's *Geschichte der Siegel* (Leipzig [1894]), først og fremmest beregnet paa den dannede Læser, er, som allerede Titlen angiver, mere en orienterende historisk Fremstilling end et Fagværk i strengere Forstand. Noget lignende kan siges om det af Egon Freiherr v. Berchem forfattede Arbejde: *Siegel* (Berlin 1918), hvori meddeles en Fortegnelse over den tyske sigillografiske Litteratur. Allerede forinden havde W. Ewald behandlet Seglvæsenet i »Handbuch der mittelalterlichen und neuen Geschichte« (Abt. IV, München u. Leipzig 1914). J. Roman giver en helt faglig Fremstilling i sin *Manuel de la Sigillographie française* (Paris 1912), der fulgte efter franske Publikationer, som særdeles vel kan forbigaaes i Tavshed. Roman's Haandbog indeholder talrige interessante Detailler, uden dog paa mindste Maade at overflødiggøre Demay's eller Coulon's Redegørelser. Det kunde være fristende at nævne, at Roman meddeler Navne paa og Oplysninger om en Række franske Gravører i Tidsrummet 1184—1626. *English Seals* af J. Harvey Bloom (London 1906), ledsaget af højst maadelige Illustrationer, kommer nærmest paa Linie med Seyler's Bog. Forfatteren af nærværende Artikel er for Tiden beskæftiget med Udarbejdelsen af en Dansk Sigillografi.

En Studie over et enkelt eller nogle enkelte beslægtede Segl kan og bør i alle Henseender fremtræde som en Analyse, selvsagt først og fremmest med Hensyn til den billedlige Fremstilling, idet Analogier drages. Dette gælder ligeledes Behandlingen af en større Række Segl af delvis samme Type. I de fleste Tilfælde blev Arkæologen den kompetente Fortolker. Saa snart der imidlertid er Tale om en Udgave, omfattende talrige, helt uensartede Segl, er Analysen af Typerne ikke paa sin Plads, end ikke om Sigillografen beherskede den fornødne Viden. Det er givet, at en Række Segl her viste Bygningsfremstillinger. En nærmere Redegørelse for disse vilde da uvægerligt føre til stadige Henvisninger fra det ene til det andet Segl, hvilket rent formalt vilde skade Overskueligheden. Hypoteser, som senere Forskning kuldcastede, betog yderligere Udgaven Karakter

netop af Udgave. I en Anmeldelse af »Danske Købstæders Segl« i »Fortid og Nutid« (Bind XIII, Hefte 3—4) har Museumsinspektør, Magister Chr. Axel Jensen — hvis aandfulde Afhandling Sfragistik og Topografi i Festskriftet til Erslev turde være Lærerne præsent — bl. a. udtalt: »Forfatteren har desværre givet Afkald paa en kulturhistorisk Analyse af Skibstyper og Bygningsformer«. Dette Ønskes Berettigelse kan ikke forliges med mine netop fremsatte Betragtninger. Den særlig heraldisk interesserede vilde med lige stor Ret kunne kræve f. Eks. en Lillie- eller Løvetypes stilistiske Art nærmere belyst, der burde da, hvad Herredsseglene angaar, f. Eks. gøres Rede for Plovtyper o. s. v. En Segludgaves største Fordel er den, at den fremtræder som et corpus sigillorum, der ikke forældes, at den kun bringer konkrete og uomstødelige Oplysninger. Den er en Materialsamling, et Middel for andre, kun Maalet for Udgiveren selv.

Spørgsmaalet om et Sigilværks Beskrivelser af de enkelte Segl fremkalder mange Overvejelser, naar det da ikke udelukkende drejer sig om heraldiske Segl, hvis Indhold beskrives i Overensstemmelse med den faste Terminologi. I *Danske gejstlige Sigiller fra Middelalderen* (Kbhvn. 1886) har Henry Petersen kun ret løseligt skitseret Seglets Indhold, ofte uden en nærmere Angivelse af Detailler. Modsat gav Milde i sit nævnte Værk endog meget udførlige Beskrivelser. Fleetwood gaar for de svenske Kongesegls Vedkommende endnu mere i Detailler og søger paa alle Punkter at belyse Fremstillingen. De forholdsvis korte, men overordentlig klare Beskrivelser i Coulon's *Bourgogne-Segl* — en Fortsættelse af Methoden i tidligere franske Sigilværker — har dannet Forbilledet for Beskrivelserne i »Danske Købstæders Segl«, ogsaa her holdt i en med den heraldiske Terminologi beslægtet Udtryksmaade, der dog med dansk Sprogbrug aldrig kan naa det franske Sprogs logiske Klarhed, som i Heraldikens Tale har fundet en næsten sublim Gennemsigtighed.

Det vilde være ganske uoverkommeligt at opregne Specialarbejder paa Omraadet, oftest fremkomne i Tidsskrifter. Snart er det den enkelte Lokalitet, Slægts eller Persons Segl, som er behandlet, snart f. Eks. særlige heraldiske eller symbolske Fore-

teelser, der dokumenteres ved Hjælp af en Seglrække. Uden at forringe andre periodiske Publikationers Betydning kan der være berettiget Grund til at fremhæve et af Société de Sphragistique de Paris udgivet Tidsskrift, der kun naaede fire Bind (1851—55), og da særligt det elegant udstyrede Tidsskrift: *Archives H raldiques Suisses*, der nu i 44 Aargange har bragt talrige sigillografiske Afhandlinger, smukt illustrerede. Fleetwood har gjort *H lsingborgs Stadssegl* til Genstand for indgaaende Omtale i det statelige V erk om denne By (II, 1, Hälsingborg 1933). Forfatteren drager her Analogier med Bygningsfremstillinger i fremmede Stæders Segl, f. Eks. Cambray, Boitzenburg, Dortmund og Hamburg. Lokale Segl ude fra Landet har i Sverige med Svante H glin fundet en særlig Kender. *J mtl ndska tingslags- och sockensigill* (Festskriftet til Carl J. E. Hasselberg, 1931), *H rjedalens landskapssigill, vapen och sockensigill* (»J mten« 1932), *Om fisk och fiske i v ra gamla sockensigill* (Festskrift til Jämtlands l ns Sportsfiskeklubbs 25- rsjubileum, 1935), *Tre pastoratssigill från Sj levad* (Festskrift til Erik Modin, 1938) og flere andre Arbejder af samme Forfatter er gode Prøver paa Seglenes Betydning for Lokalhistorien, selv om det her drejer sig om den mere periferiske Sigillografi. I Arbejder af denne Art er Analysen snart sagt det centrale.

Det bør tilsidst ikke forbigaaes, at ogsaa Sigilstamperne er litter ert behandlede. Fil. dr. Krister Hanell har skrevet om * ldre Stamper i Lunds Universitets historiske Museum* (Medd. fra samme 1935), Fil. dr. Friherre Carl R. af Ugglas om *skaanske Sigilstamper fra Middelalderen og Renæssancen* i Statens historiske Museum, Stockholm (Medd. fra det nævnte lundensiske Museum 1936 og 1938). Disse Arbejder nævnes som fortrinlige Eksempler af særlig Interesse for danske Læsere. Selve Stampen er den primære Kilde i aller egentligste Forstand.

Der er næppe Tvivl om, at Seglenes Omskrifter — Legenderne, som de kaldes — for visse Sigillografer har spillet en noget for sekundær Rolle, idet andre Synspunkter har været afgørende. Disse Legenders helt selvstændige Betydning er dog indlysende.

I Indledningen til »Danske Købstæders Segl« tages Afstand fra den typografiske Imitation, da virkelig eksakte Typer ikke er for Haanden i det enkelte Tilfælde. En saadan, naturligvis kun markerende Imitation, kendt fra talrige ældre Sigilværker, ogsaa fra Demay's, skønt denne Udgiver selv fremhæver dens Uhensigtsmæssighed, er stadig benyttet i moderne Arbejder, f. Eks. i *Danske kongelige Sigiller* (Kbhvn. 1917), i »Märkische Siegel« og i de to Værker om Ditmarskens og Nordfrieslands Segl. Jeg skal af gode Grunde ikke komme ind paa numismatiske Publikationer. Modsat anvendes kun almindelige Versaler i Fleetwoods Kongesegl og af Coulon, der i sin Udgave af Seglene fra Bourgogne benytter kursiverede Versaler, endog naar der er Tale om Minuskler, hvilket dog ikke kan anbefales. Allerede i »Danske gejstlige Sigiller« blev Majusklerne gengivne med almindelige Versaler, Minusklerne med Fraktur. Samme Princip er overholdt i »Købstadsseglene«. Uden at fremtræde som en egentlig Imitation er Anvendelsen af de to Typeformer tilstrækkeligt orienterende. Kuriøst nok benytter Henry Petersen enkelte Gange f. Eks. en speciel E-Type. Det er ikke let at se nogen Motivering herfor. Med Hensyn til den kritiske Gengivelse — Opløsning af Abbreviationer, Angivelse af manglende o: ødelagte Bogstaver, eventuelle hypotetiske Tilføjelser o. s. v. — har der hersket megen Inkonsekvens, ja nærmest Forvirring, ligesom de mer eller mindre gennemførte Metoder ofte svigter. I »Danske gejstlige Sigiller« opløser Henry Petersen Abbreviationer uden noget kritisk Apparat. Til Gengæld er saadanne uopløste i »Danske kongelige Sigiller«. At Omskriften: *ſ'criſtiern b · g · e · i · r · d · v · h · n · d · j · a · h · j · e · d · d · c · i · o · e · d* i Seglet Nr. 97 skal læses: *ſ' criſtierni dei gracia electi in regem dacie veri heridiſ norvegie duciſ ſleſvicensiſ ac hoſſacie ſtormarie et ditmarcie duciſ comitiſ in oldenborgh et delmenhorſt*, er, idet det bemærkes, at Ortografien har været skiftende, ogsaa paa dette Tidspunkt ikke umiddelbart indlysende for den almindelige Læser, saa meget mindre, som de Bogstaver, der angiver Ordene, uheldigvis er helt forkert meddelte og kun kan læses ved Hjælp af Trykfejlslisten, og skønt enkelte af Bogstavernes Betydning erkendes

ved en Sammenligning med Omskriften i Seglet Nr. 96. Dennes Genitivform afbrydes iøvrigt — mærkeligt nok — af den fejlagtige Nominativ *verus heres Norvegie*, som her, hvilket ogsaa gælder andre Anomaliteter i Værket, ikke har affødt nogen kritisk Anmærkning, der ogsaa i visse andre Tilfælde kunde angive, at en Trykfejl ikke foreligger. At den ved Forbogstaver markerede Omskrift som et Eksempel er forklaret i Indledningen, men med samme Nominativer, idet *s* som Forkortelse af *sigillum* eller *secretum* udelades, er ikke fyldestgørende Vejledning. Det angives undertiden ikke i dette Værk, om manglende Bogstaver eller Ord er tilsatte efter en ældre Segltegning eller efter et af de citerede, men ikke afbildede Eksemplarer af samme Segl, ligesom en bestemt Methode, ved Hjælp af hvilken manglende Leds Længde blot nogenlunde tydeligt kunde markeres, er uforsøgt. Gengivelsen af Legenderne er de sidste to Værkers meget svage Punkt. — Mange Udgivere meddeler først Legendene i den materielle Form, som ses i Seglet, altsaa uden Opløsning af Forkortelser, med Kontraktionsstreger eller særlige Abbreviations-signaturer, uden Tilføjelser af nogen Art, med eller uden typografisk Imitation, hvorefter den opløste eller rekonstruerede Ordlyd tilføjes i Parenthes. Methoden har sine Fordele. Tvivlstillfælde kan ofte opstaa, ganske bortset fra Vanskelighederne ved Tydningen af udslidte og læderede Legender. I »Købstadsseglene« foranlediger Opløsningen af den ved Suspension foretagne Abbreviation af Stednavnet i Omskriften *Sigillum seniorum de Randrusia* f. Eks. Arkivråd, Fil. dr. Bååth til i en Anmeldelse (Svensk Historisk Tidsskrift, 1937, 423) at udtale, at Stednavnet »utan tvivel« bør læses »endast Randrus, då ingen abbreviatur kan upptäckas«. Da Suspensionen ikke altid markeres, f. Eks. ved en Apostrof, er den latinske Form naturligst. Her bliver Opløsningen dog nærmest afhængig af et Skøn. Begge Synspunkter kan i og for sig være lige holdbare. Spørgsmaalet er interessant og yderst vidtrækkende.

I Indledningen til »Købstadsseglene« anføres delvis helt nye Regler for Gengivelse af Legenderne, fulgte i Værket. En Anmeldertale af disse Regler havde været særdeles ønskelig,

eventuelt af modsigende eller dog kritiserende Art. Uddybelsen af enhver Methode er jo altid tænkelig. Nu maa i hvert Fald Forfatteren selv være berettiget til at overholde sit Princip.

Under Studiet af Seglene kan man ikke undgaa at gøre allehaande Iagttagelser af ren materiel Art, baade hvad angaar Tydningen af læderede Fremstillinger eller Læsningen af Om-skrifterne. I mange Tilfælde kan Udtalelser herom betyde en Lettelse for andre, der bør advares mod Fælder, hvorfor det er praktisk at fastslaa egne Erfaringer, uden at den litterære Ramme sprænges. En detailleret Saglighed er derfor ikke blot ønskelig, men paakrævet. Med Hensyn til Udgaven af Købstads-seglene kunde det med Rette siges, at lidt mere Saglighed maa-ske vilde have været en Fordel. Den er undgaaet for ikke at skade Oversigten.

For den, som ønsker at beskæftige sig med et enkelt Segl, er Henvisning til Forekomsten af flere Eksemplarer en stor Fordel. Baade selve Fremstillingen og Legendens maa jo ofte rekonstrueres, idet én Detaille ses i det ene, en anden i et andet Eksempel. De franske Udgivere citerer næsten altid kun et Brev med vedkommende Segl, men giver til Gengæld en mere eller mindre udførlig Angivelse af Brevets Indhold, en, som det synes, overflødig Forholdsregel, om tilstrækkelig tydelig Arkiv-signatur kan vedføjles. »Danske Kongesigiller« f. Eks. citerer stadig Forekomsten i videst muligt Omfang. Fleetwood følger, for blot at nævne et Eksempel, samme Princip i de svenske. Denne Forfatter opregner yderligere bevarede, men seglløse Dokumenter, under hvilke det beskrevne Segl antagelig har hængt, ja giver endog Fortegnelser over Afskrifter af forsvundne Breve, som ogsaa kan tænkes at have været beseglede med netop samme Segl. Hertil kommer hans kritiske Bemærkninger om foreliggende Segltegninger, en mere end almindelig nøjagtig Registrering af løse Segl eller Brudstykker af saadanne samt, foruden den vanlige Angivelse af Voksets Farve, stadige Meddelelser om Ophængningen i Pergamentsremme eller Silkesnører, hvis

Farver ligeledes angives. Som Bidrag til kancellimæssige Sædvaner er sidstnævnte Moment af Betydning eller kan være det — i mange Tilfælde er Farverne saa afblegede, at de vanskeligt kan skelnes — navnlig naar det drejer sig om høje Herrers Segl. Mindre fornemme Kancellier for ikke at sige Skrivestuer har, som allerede nævnt af mig, sikkert ikke overholdt nogen fast Praksis paa dette Punkt. I Værket om de danske Kongesigiller er Oplysninger af denne Art ofte, men ikke konsekvent anførte.

En Rekonstruktion af Omskriften kan — som gennemført i »Købstadsseglene« — foretages paa den Maade, at Suppleringer efter et andet Segl end det afbildede sættes mellem to lodrette Streger. Jeg har dog ikke anvendt Methoden, om Afbildningen viser en nogenlunde sikker Læsning. Tydningen af Omskriften *Sigillum villanorum* (!) in *Aleburgh*, der, ogsaa hvad Gravørfejlen i andet Ord angaar, med en Række Eksemplarer af dette, Aalborgs ældste Segl for Haanden, ikke volder nogensomhelst Vanskelighed, har udover Udraabstegnet ikke givet Anledning til det nævnte kritiske Apparat. Naar Dr. Bååth i sin Anmeldelse mener at burde hævde, at det forvandskede Ord skal læses helt rigtigt *villanorum*, er Paastanden uholdbar. Netop Paavisningen af de mange Eksemplarer turde frembyde en tilstrækkelig Garanti.

Den enkelte Persons Segl vil som Regel let kunne dateres forholdsvis nøjagtigt, med Forekomsten af en eller anden Titel i Omskriften eventuelt henføres til et ganske kort Aaremaal. Modsat gælder dette ikke en Række andre Segl, f. Eks. Stæders, Kapitlers, Jurisdiktioners o. s. v. Medens den billedlige Fremstilling i saadanne Segl neppe kan undgaa at være præget af Tiden for Graveringen, idet Seglbilledets Art i højere eller ringere Grad er egnet til at give Udtryk for skiftende Stilopfattelse, har man for Omskrifternes Vedkommende saa ganske utvivlsomt ofte reproduceret tidligere anvendte Bogstavformer, hvorved Seglet faar et ældre Præg. I utallige Tilfælde er Omskriftens Bogstaver endog slet ikke graverede, men slaaede ind. Her kan Stilen være helt misvisende, idet Gravøren maaske har betjent

sig af gammelt Arbejdsmateriale. Dette Forhold, f. Eks. paa-
peget af Roman, er vistnok ikke tilstrækkelig kendt. Anakro-
nismen er særdeles talrige. Dateringer vanskeliggøres. Den er i
det Hele taget neppe ønskelig i en Udgave, der ogsaa paa dette
Punkt bør holdes strengt indenfor det Faktiskes Ramme. Man
vil sædvanligvis være i Stand til at datere andre Segl end En-
keltpersonens med en vis, ikke altfor snæver Margin. Analoge
Eksempler kan ikke sjældent træffes. Da jeg i Indledningen til
»Købstadsseglene« ønskede at meddele en ganske kort Oversigt
over de ældste Segl, ydede Museumsdirektør, Dr. Nørlund sin
værdifulde Assistance, men afviste gentagne Gange Muligheden
for en Datering af et tilsyneladende meget gammelt Segl af et
ubestemmeligt eller anakronistisk Udseende. Ogsaa her er det
Særafhandlingens Maal at belyse Dateringsspørgsmaalet.

Om det vigtige, ja vel næsten det vigtigste Moment: Afbild-
ningen af det beskrevne Segl skal der her til Slut siges nogle Ord.
De gamle kobberstukne Segltavler, Th. Bergh's og Rondahl's
gode Tegninger i »Danske gejstlige Sigiller« og i Henry Peter-
sen's Værk *Danske adelige Sigiller fra det XIII og XIV Aar-
hundrede* (Kbhvn. 1897), Thiset's meget korrekte og smukt ud-
førte Afbildninger i *Danske adelige Segl fra det XV., XVI. og XVII.
Aarhundrede* (Kbhvn. 1905), betegnende det helt overraskende
Fremskridt, samt endelig Carl Jensen's Gengivelser af Konge-
sigillerne, rene smaa Mesterværker af en næsten ufattelig Nøj-
agtighed, hele dette Materiale — og man har i Udlandet benyttet
samme Fremgangsmaader, men ikke altid med lige Held —
maa i vor Tid vige for den fotografiske Optagelse. Hermed være
ikke sagt, at Resultaterne af møjsommeligt og i sin Art ypperligt
Arbejde er spildt. Saa langt fra. Hele dette store Materiale vil
altid bevare sin Værdi under Studier. I visse Tilfælde kan den
med Haanden udførte Afbildning være et udmærket Supple-
ment til Fotografiet af en slet Original og bør da ogsaa gengives.

Et Spørgsmaal maa stilles. Skal selve Seglet eller en Afstøb-
ning fotograferes? I en Anmeldelse af »Danske Købstæders Segl«,
fremkommet i Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad 1938,

Nr. 9, udtaler Fil. dr. Nils Ludvig Rasmusson: »interessant och teoretiskt riktig är motiveringen för användandet av fotografier av originalen i stället för fotografier av även goda avgjutningar«, idet Anmelderen dog her betragter Resultatet af den endelige Reproduktion som afgørende med Bemærkning om, at Forskere, der ikke kender det originale Segl, sikkert vil foretrække Gengivelsen af en neutraliserende og tydeliggørende Kopi fremfor et til Studiebrug utjenligt og mislykket Billede af Originalen. Dette er fuldstændig rigtigt bemærket. Desværre er vi her hjemme ikke i Stand til at foretage Afstøbninger efter de nyeste Methoder, der kræver Indretningen af et formeligt Laboratorium. Samme Anmelder hævder iøvrigt yderligere den korrekte Tegnings stadige Mission. Med Hensyn til Alternativet Original eller Afstøbning nødes jeg til at henvise til mine Udtalelser i Indledningen til »Købstadsseglene«, skønt en speciel og helt dybtgaaende Redegørelse, ogsaa retrospektiv, var overordentlig fristende.

Det er givet, at Fototypien er den eneste rigtige Form for Reproduktion, i hvert Fald nu. Gengivelsen af Seglene i Autotypi frembyder den Mangel, at Forstørrelsesglas ikke kan benyttes. Af Mangel paa andre Reproduktionsmaader har man i flere ældre franske Sigilværker anvendt photoglyptiske Gengivelser, opklæbede paa Plancher. Faktisk har disse Værker derved bevaret en særlig Værdi, som Tiden ikke har forringet. Kunstnerisk »flot« tegnede Afbildninger, tilmed reproducerede i en Slags Træsnitstil unddrager sig en faglig Kritik.

Sigillografien har neppe sagt sit sidste Ord. Det bliver rimeligvis fotografiske Fremskridt, der fører dette Fag ind paa nye Baner, som vi nu er afskaarne fra at kunne forudse.